

se lze inspirovat z doporučení American College of Rheumatology (ACR) (ACR, 2001): suplementace kalcie a vitamínem D (1 500 mg/den, resp. 800 IU/denně), podání bisfosfonátů (alendronát 35 mg/týdně pro prevenci, 70 mg/týdně pro léčbu; risedronát 35 mg/týdně pro prevenci i léčbu), nábrada androgenních steroidů u mužů v případě jejich deficitu, podání kalcitoninu v případě intolerance či kontraindikace bisfosfonátů. V případě vzniku bolestivých fraktur může být přínosným podání kalcitoninu nasální formou (v dávce 200 IU/den). Pacient by měl být sledován dlouhodobě s kontrolami, zda ztráty kosti pokračují. Vhodným doplňkem je pohybový a cvičební režim. V případě hyperkalciurie (vylučování kalcia močí > 400 mg/denně) lze použít thiazidová diuretika spolu s restrikcí soli. Kromě těchto již existujících opatření lze do budoucna spatřovat naději i ve vývoji nových látek či postupů (např. ovlivnění sekrece parathormonu manipulací s extracelulárním kalcium-senzitivním receptorem).

Závěrem lze shrnout, že při vhodném přístupu k obroženým nemocným s postižením ledvin, kteří jsou léčeni imunosupresivy, se lze vyrovnávat rozvoji destruktivních kostních změn či dosáhnout jejich (alespoň částečné) úpravy.

Literatura

de Deus RB, Ferreira AC, Kirsztajn GM, Heilberg IP. Osteopenia in patients with glomerular diseases requiring long-term corticosteroid therapy. *Nephron Clin Pract* 2003;94:c69-74.

Libanati, CS, Baylink, DS. Prevention and treatment of glucocorticoid-induced osteoporosis. A pathogenetic perspective. *Chest* 1992;102:1426-1435.

Moe S, Drueke T, Cunningham J, et al. Definition, evaluation, and classification of renal osteodystrophy: A position statement from Kidney Disease: improving Global Outcomes (KDIGO). *Kidney Int* 2006;69:1945-1953.

Osteoporosis prevention, diagnosis, and therapy, NIH Consensus Statement. 2000;17:1-45.

Recommendations for the prevention and treatment of glucocorticoid-induced osteoporosis: 2001 update. American College of Rheumatology Ad Hoc Committee on Glucocorticoid-Induced Osteoporosis. *Arthritis Rheum* 2001;44:1496-1503.

Vyšší koncentrace sérových lipidů prodlužují přežívání dialyzovaných nemocných

Kilpatrick RD, McAllister CJ, Kovesdy CP, Derose SF, Kopple JD, Kalantar-Zadeh K. Association between serum lipids and survival in hemodialysis patients and impact of race. *J Am Soc Nephrol* 2007;18:293-303.

Mortalita chronicky dialyzovaných pacientů je celosvětově extrémně vysoká. V USA, kde je v současné době na dialýze asi 350 000 pacientů (a do roku 2010 se očekává jejich nárůst na půl milionu), jich každoročně umírá více než 20 %, dvě třetiny z nich pak umírají do pěti let od zařazení do dialyzačního léčení. Příčiny úmrtí jsou různorodé, nicméně kolem 50 % představují kardiovaskulární onemocnění (KV). Přes tato zjištění ale paradoxně z řady populačních studií vyplývá, že chronicky dialyzovaní nemocní, kteří mají vyšší hodnoty sérového cholesterolu, přežívají déle než ostatní. V práci Liu et al. (2004) se tento vztah vysvětloval tím, že nemocní s nižším celkovým cholesterolem trpí syndromem MICS (malnutrition – inflammation – cachexia syndrome), který je spojen s horším přežíváním. Současně německá studie 4D (Wanner et al, 2005) neprokázala lepší přežívání u skupiny dialyzovaných nemocných s diabetem léčených atorvastatinem.

Autoři tohoto článku si tedy položili otázku, zda kromě zvýšeného cholesterolu jsou s lepším přežíváním spojeny i vyšší sérové koncentrace LDL a HDL cholesterolu a triglyceridů (TG). Zaměřili se i na posouzení etnického vlivu na celkové přežívání v závislosti na hodnotách sledovaných parametrů.

Do tříletého sledování v letech 2001–2004 bylo celkem zařazeno 15 859 nemocných léčených chronickou hemodialyzační terapií

v řetězci společnosti DaVita (druhý největší poskytovatel dialyzační péče v USA). Parametry tukového metabolismu byly sledovány čtvrtletně. Nemocní byli rozděleni i podle etnického původu (běloši, černoši, Asiati, indiáni a ostatní). Z databáze společnosti DaVita byla získána data o nemocných týkající se kouření, kardiovaskulárních a ostatních onemocnění v předchorobí. V mnoho-rozměrové analýze bylo také zohledněno, zda nemocný je dialyzovaný na centrální žilní katétr či AVF, čtvrtletně byla kalkulována suchá váha po HD a BMI. Většina laboratorních parametrů byla odebírána před dialýzou a vyšetřována centrálně v jedné laboratoři. Jako parametry vypovídající o nutričním a zánětlivém stavu organismu byly vybrány: sérový albumin, nPNA (parametr denního příjmu proteinů), TIBC, ferritin, sérový kreatinin (jako parametr svalové masy), počet periferních leukocytů, procento lymfocytů v periferním KO (považováno za nutriční parametr, který je nezávislým parametrem mortality), hemoglobin a sérový bikarbonát.

Statistická analýza byla prováděna pomocí tří modelů mnoho-rozměrové analýzy: 1) neadjustovaný model zahrnující jen koncentrace lipidů a mortalitu s ohledem na kvartální sledování; 2) case-mix-adjustovaný model zohledňující věk, pohlaví a etnikum, diabetes, rodinný stav, typ pojištění, kouření, reziduální renální funkci a Kt/V; 3) case-mix-adjustovaná varianta zohledňující výše zmíněné parametry zánětu a nutriční a zahrnující také BMI.

Průměrný věk ve skupině nemocných, která měla dostatečný počet měření koncentrací cholesterolu, aby mohla být zařazena do hodnocení, byl 61 let. Nemocných starších 65 let bylo 44 %. Žen bylo v této skupině 47 % a diabetiků 49 %. Běloši tvořili 37 % a černoši 31 % z celkového počtu nemocných. BMI byl 26,9 kg/m² a průměrný cholesterol 3,9 mmol/l. Hlavní komorbiditou v této skupině bylo chronické srdeční selhání u 26 % nemocných, ICHS u 18 %, ischemická choroba periferních tepen (především DK) u 10 %, překvapivě jen 5 % nemocných udávalo v anamnéze kouření. Velmi podobná data byla získána u podskupiny, u které byly vyhodnocovány také koncentrace LDL, HDL a TG. Při posuzování korelace mezi koncentracemi lipidů a všeobecnými demografickými parametry byla nalezena korelace pouze mezi BMI a TG ($r = 0,21$). Celková i kardiovaskulární mortalita vykazovala tendenci být vyšší u skupiny nemocných s nižšími hodnotami celkového cholesterolu i LDL. Nejvyšší mortalita byla zaznamenána u skupiny pacientů s celkovým cholesterolem < 2,38 mmol/l (38% celková a 14% KV mortalita během sledovaného období). Naopak nejmenší mortalita byla zaznamenána ve skupině nemocných s celkovým cholesterolem v rozmezí 5,8–6,2 mmol/l (19 % celkem a 7 % na KV příhody). Jelikož u nemocných s nejnižším cholesterolem byla naměřena i nejnižší sérová koncentrace albuminu (zhruba o 3 g/l nižší), předpokládá se, že u této skupiny nemocných je zvýšená aktivita MICS, který je nezávislým rizikovým faktorem celkové i KV mortality. Podobné výsledky byly zaznamenány i u LDL cholesterolu. Zde byla detekována jako nejuvhodnější koncentrace LDL cholesterolu > 3,6 mmol/l (14 % celková a 4 % KV mortalita; v porovnání s 26% celkovou a 8% KV mortalitou u skupiny s LDL < 1 mmol/l). Pokud jde o koncentrace HDL cholesterolu a TG, nevykazovaly významné korelace mezi absolutními hodnotami a celkovou i KV mortalitou (i když u TG určitý trend k lepšímu KV přežívání byl u nemocných s TG v rozmezí 2,3–2,9 mmol/l). Tyto paradoxní výsledky (v porovnání s populací nedialyzovaných nemocných) se ještě zvýrazní za situace, kdy sledovaní jedinci mají nižší sérové koncentrace albuminu (< 38 g/l) či nízký příjem proteinů (< 1 g/kg/den). Jedinou výjimku z této závislosti představují pacienti černošského původu, kde je koncentrace LDL > 2,6 mmol/l spojena s výrazně vyšší celkovou mortalitou (HR 1,94; $p = 0,02$).

■ KOMENTÁŘ

Doc. MUDr. Romana Ryšavá, CSc.

Komentovaná studie i přes své určité nedostatky (chybí stanovení CRP; pouze tříleté sledování) rozšířila náš obzor o poznatek, že nejenom vyšší koncentrace celkového cholesterolu, ale i vyšší koncentrace LDL cholesterolu a TG jsou u dialyzovaných nemocných spojeny s lepším dlouhodobým přežíváním. Naopak žádná závislost nebyla prokázána mezi HDL cholesterolem a přežíváním, i když právě u této veličiny bychom podobný vztah předpokládat mohli (stejně jako u zdravé populace). Z tohoto pohledu se zdá být do značné míry nepřiznivě, že v komentované studii byla (v porovnání se zdravou populací) průměrná hodnota celkového cholesterolu dosti nízká – 3,9 mmol/l a skoro polovina nemocných zařazených do studie měla hodnotu cholesterolu < 1,8 mmol/l. Určitým „paradoxem v paradoxu“ bylo ale zjištění, že lepší přežívání spojené s vyšší hodnotou LDL cholesterolu neplatí pro černošskou populaci. Zde vyšší koncentrace LDL představovaly zvýšené riziko celkové mortality. V ostrém kontrastu s tímto nálezem je ale fakt, že celková mortalita černochů v PDL je v USA podstatně nižší než u bělošské populace (18 % vs. 28 %). Které faktory tedy odlišují tato etnika a hraje roli v celkové mortalitě bude zřejmě nutné teprve postupně odhalovat. Nicméně se určitě nabízí, že právě skupina černošských nemocných by výrazně profitovala z terapie statiny.

Tato práce, stejně jako studie 4D, dává poněkud překvapující výsledky, které jsou v rozporu se závěry jiných pozorování. Ve studii CARDS (studie u diabetiků 2. typu s renální insuficiencí, ale ne selháním) bylo podávání atorvastatinu spojeno se snížením rizika výskytu akutní koronární příhody o 36 %, koronární revaskularizace o 31 %, iktu o 48 % a celkového úmrtí o 27 % (Colhoun et al., 2004). Proč tedy ve studii 4D byla redukce LDL cholesterolu o 41 % spojena s poklesem celkové mortality „jen“ o 8 %? Autoři to kromě vysokého výskytu MICS u dialyzovaných nemocných vysvětlují i možností, že nemocní již léčení dialýzou mají podstatně vyšší výskyt a pokročilejší stadia KV onemocnění, a terapie statiny u nich byla zahájena příliš pozdě, aby se mohl plně uplatnit její vliv.

Určitou zajímavostí může být fakt, že vyšší koncentrace cholesterolu jsou spojeny nejen s lepším přežíváním nemocných v PDL, ale překvapivě i s lepším přežíváním pacientů trpících srdečním selháním. Celá řada studií ukazuje, že hyperlipidémie je u těchto nemocných spojena s lepší prognózou. Jedním z možných vysvětlení je „endotoxin-lipoproteinová“ hypotéza (Rauchhaus et al., 2000). Ta předpokládá, že lipoproteiny váží ve zvýšené míře bakteriální toxiny, které mají možný patogenetický vliv na rozvoj aterosklerózy a srdečního selhání. Tento protizánětlivý účinek byl v nedávné době podpořen výsledky in vitro studií, kdy vyšší koncentrace cholesterolu snižovaly produkci prozánětlivých cytokinů v krvi.

Stejná skupina autorů sledovala vliv hyperlipidémie na celkovou a KV mortalitu také u skupiny 986 mužů se středně těžkou renální insuficiencí (GF kolem 0,6 ml/s) (Kovesdy et al., 2007). Muži byli vybráni z důvodu známé vyšší KV mortality, průměrný věk byl 67,4 let a černochů bylo 27 %. I v této skupině byla prokázána celkově vyšší mortalita u pacientů s hodnotami cholesterolu < 5,56 mmol/l ($p < 0,001$). Riziko úmrtí u pacientů s koncentrací cholesterolu < 3,94 mmol/l bylo prakticky dvakrát vyšší než u skupiny s cholesterolem > 5,56 mmol/l. Tato významná závislost ztrácela na síle za předpokladu, že se v mnohorozměrové analýze zohlednily další parametry, jako etnikum, komorbidity a faktory případného MICS.

Závěrem lze tedy s určitou nadsázkou konstatovat, že u bělošské populace dialyzovaných nemocných platí: „čím větší tloušťka a cholesterol, tím lépe“. Jestli je tomu opravdu tak, na to by asi měly přinést odpověď rozsáhlejší randomizované a hlavně dlouhodobé (5–10 let) studie.

Literatura

- Liu Y, Coresh J, Eustace S, et al. Association between cholesterol level and mortality in dialysis patients: role of inflammation and malnutrition. *J Am Med Assoc* 2004; 291:451–549.
- Colhoun HM, Betteridge DJ, Durrington PN, et al. Primary prevention of cardiovascular disease with atorvastatin in type 2 diabetes in Collaborative Atorvastatin Diabetes Study (CARDS): Multicentre randomised placebo-controlled trial. *Lancet* 2004;364: 685–696.
- Kovesdy CP, Anderson JE, Kalantar-Zadeh K. Inverse association between lipid levels and mortality in men with chronic kidney disease who are not yet on dialysis: effects of case mix and the malnutrition-inflammation-cachexia syndrome. *J Am Soc Nephrol* 2007;18:304–311.
- Rauchhaus M, Coats AJ, Anker SD. The endotoxin-lipoprotein hypothesis. *Lancet* 2000;356:930–933.
- Wanner C, Krane V, Marz W, et al. Atorvastatin in patients with type 2 diabetes mellitus undergoing hemodialysis. *N Engl J Med* 2005;353:238–248.

Ovlivňují některé genové polymorfismy začátek a průběh idiopatické membranózní nefropatie?

Thibaudin D, Thibaudin L, Berthouix P, Mariat C, deFilippis JP, Laureat B, Alamartine E, Berthouix F. *TNFA2 and d2 alleles of tumor necrosis factor alpha gene polymorphism are associated with onset/occurrence of idiopathic membranous nephropathy. Kidney Int* 2007;71:1–7.

Membranózní glomerulonefritida (MN) je relativně častá primární glomerulonefritida, ale v kontextu běžných onemocnění jde o poměrně vzácnou chorobu. Lze ji zařadit mezi imunokomplexové, neproliferativní glomerulonefritidy. Onemocnění souvisí s aktivací humorální imunity, jejímž důsledkem je depozice IgG a komplementu na zevní straně glomerulární bazální membrány. Experimentálně na zvířecích modelech (Heymannova nefritida) lze prokázat tvorbu autoprotilátky namířené proti glykoproteinu 330 (megalín), který je lokalizován na apikálním povrchu pedicel podocytů. U lidí ale nedochází k exprimování megalitu, a tudíž se předpokládá, že se tvoří protilátky proti jiným podocytárním proteinům (např. neutrální endopeptidáze, která byla prokázána u kongenitální MN). Existují tři známé hypotézy patogeneze: 1) depozice cirkulujících imunokomplexů; 2) depozice cirkulující autoprotilátky reagující s přirozeným glomerulárním antigenem; 3) depozice autoprotilátek proti „extraglomerulárnímu“ antigenu. Zásadní roli v rozvoji podocytárního poškození pak hraje membranolytický komplex C5b-C9 komplementu. Tento komplex nevede sice k destrukci podocytů (jsou rezistentní k jeho lytickému účinku), ale slytickým působením aktivuje v podocytech produkci proteáz, fosfolipázy A₂, cytokinů a pravděpodobně vede i k poškození jeho DNA. Výsledkem tohoto působení je pak porucha funkce podocytů doprovázená vznikem proteinurie. Existuje celá řada antigenů, které mohou spustit tuto reakci: mezi ně patří epitopy některých virů (hepatitida B), nádorů a toxinů (se vznikem sekundární MN). Převážná většina MN je ale idiopatická (IMN), bez možnosti detekce příslušného antigenu.

Tumor necrosis factor α (TNF α) je cytokin s prozánětlivým a antitumorózním účinkem. Působí jako aktivátor celé řady imunitních pochodů. Nabízí se tedy otázka, zda nemůže hrát roli (a popřípadě jakou) i v patogenezi IMN. Gen TNFA je lokalizován na krátkém raménku 6. chromosomu mezi komplexem genů kódujících systém HLA (mezi geny pro lokus HLA-B a HLA-DR).

Autoři práce se zaměřili na zjišťování, jaký je vliv jednonukleotidového polymorfismu (G/A) na pozici -308 v promotorové